

ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Τοῦ καθηγητῆ Κώστα Σημίτη

Ἡ ἰδεολογία τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος ἔχει τή μιὰ τῆς ρίζα στὶς ἀπόψεις τῶν ἄλλων συνδικαλιστῶν τοῦ περασμένου αἰώνα. Τὰ συνδικάτα ἀποτελοῦσαν γι' αὐτούς τὴ συλλογικὴ ἐκπροσώπηση τῶν ἐργαζομένων μὲ σκοπὸ τὴν υπεράσπιση τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τους ἀπέναντι στοὺς κεφαλαιούχους. Τὰ συνδικάτα ἔπρεπε νὰ μετασχηματίζον μεσα ἀπὸ δημοκρατικὲς διαδικασίες τίς ἐπὶ μέρους ἐμπειρίες καὶ βουλήσεις τῶν μελῶν τους σὲ συγκεκριμένους συλλογικὲς οἰκονομικὲς ἀπαιτήσεις καὶ νὰ ἐλέγχουν τὴν προσφορὰ ἐργασίας ὥστε νὰ ἐπιβάλλουν στοὺς ἐργοδότες εὐνοϊκοτέρους ὅρους ἀπασχόλησης. Ἡ πολιτικὴ δὲν εἶχε θέση στὰ ἐνδιαφέροντά τους.

Ἡ δεύτερη ρίζα τῆς συνδικαλιστικῆς ἰδεολογίας εἶναι ἡ σοσιαλιστικὴ θεωρία. Ὁ Μάρξ ἀπαζόταν τὴν ἄποψη τῆς φιλελεύθερης θεωρίας ὅτι οἱ ἐργάτες μποροῦν συνεταιριζόμενοι νὰ περιορίσουν τὸ μεταξύ τους ἀνταγωνισμό γιὰ τίς θέσεις ἐργασίας καὶ νὰ βελτιώσουν "ἔτσι τίς συνθηκὲς ἀπασχόλησής τους. Ἀλλὰ ὁ Μάρξ καὶ ἡ φιλελεύθερη θεωρία διέφεραν ριζικὰ ὡς πρὸς τοὺς στόχους ποὺ ἔθεταν στὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα. Γιὰ τὸ Μάρξ τὰ συνδικάτα ἦταν ταξικὲς ὀργανώσεις, οἱ ὁποῖες προέκυπταν ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τίς ἀντιθέσεις τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἐργαζομένων, ἦταν σημεῖα ἀντίστασης κατὰ τῆς βίας τοῦ κεφαλαίου. Τὰ συνδικάτα προσέφεραν, κατὰ τὴν ἄποψή του, στὸ προλεταριάτο τίς ἴδιες ὑπηρεσίες ποὺ προσέφεραν οἱ μεσαιωνικὲς πόλεις στὴν ἀστικὴ τάξη, τὴ συγκρότησή τους σὲ τάξη.

Οἱ ἐργάτες, ὑποστήριζε, συνειδητοποιοῦν ἐντασσομένοι σ' αὐτά τὰ κοινὰ συμφέροντά τους ἀπέναντι στό κεφάλαιο. Τά συνδικάτα εἶναι σχολεῖα τοῦ σοσιαλισμοῦ μέ συγκεκριμένο στόχο, τή δημιουργία πολιτικοῦ κινήματος πού θά πάρει ἀπό τούς ἀστούς τήν κρατική ἐξουσία στά χέρια του. "Τά συνδικάτα παραβλέπουν τελείως τό σκοπό τους ὅταν περιορίζονται νά διεξάγουν μικροπόλεμο κατά τῶν ἐπιπτώσεων τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος ἀντί νά προσπαθοῦν ταυτόχρονα νά τό ἀλλάξουν, ἀντί νά χριστουμοποι-οῦν τίς ὀργανωμένες τους δυνάμεις ὡς μοχλό γιά τήν ὀργανική ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης".

Γιά τούς Μάρξ καί "Ἐγκελς δέν ὑπῆρχε ξεκάθαρη διαχωρι-στική γραμμή ἀνάμεσα σέ συνδικαλιστική καί πολιτική - σοσια-λιστική ὁράση, σέ συνδικάτο καί σοσιαλιστικό κόμμα. Τόν ἐπι-αῖτο στόχο τοῦ ἀγῶνα, τόν μετασχηματισμό τῆς κοινωνίας, ἔ-πρεπε νά ἐπιδιώξουν οἱ ἐργαζόμενοι ὅπου καί ἂν δούλευαν. "Ἐπρεπε νά τόν ἐπιδιώξουν καί ^{μέσα} αὐτά συνδικάτα, ἀποδεχόμενα τούς σοσιαλιστικούς στόχους καί προχωρῶντας ἕνα βῆμα πιο πέρα ἀπό τὰ ἀστικά κόμματα. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ "Ἐγκελς κατέκρινε τό πρόγραμμα τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος γιατί δέν ἀναφερόταν στά συνδικάτα, "τήν καθ' ἑαυ-τό ταξική ὀργάνωση τοῦ προλεταριάτου". Τό καταστατικό τοῦ κόμματος ἔπρεπε νά, παραχωρεῖ καί νά ἀναγνωρίζει στά συνδι-κάτα ἰδιαίτερη θέση. Ἡ ἀντίληψη αὐτή τῶν κλασσικῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀντικατοπτρίζει τήν κοινωνική κατάσταση τῆς ἐποχῆς τους. Ἐκτός τῆς Ἀγγλίας δέν ὑπῆρχαν ἀνεπτυγμένα συνδικάτα καί οἱ πολιτικές κινήσεις τῶν ἐργαζομένων μόλις εἶχαν σχηματισθεῖ. Τά προβλήματα τῆς σχέσης συνδικάτων, κράτους καί κομμάτων δέν εἶχαν ἀκόμη τεθεῖ.

Στήν Ἀγγλία τά συνδικάτα δημιουργοῦν τό 1900 γιά νά προσδώσουν μεγαλύτερη ἀποτελεσματικότητα στόν ἀγώνα τους τό ἐργατικό κόμμα. Τό ἐργατικό κίνημα ἐκφραζόμενο ἀπό τά συνδικάτα καί τό κόμμα παραμένει ἑνιαῖο. Ἡ καθοριστική ἐπίδραση τῶν ἐργατικῶν ἐνώσεων τοῦ προσδίδει ἔντονο μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα. Ἡ ἐξέλιξη στή Γερμανία ἀκολουθεῖ διαφορετικό ὁδόν. Τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα δημιουργήθηκε καί ἀναπτύχθηκε παράλληλα πρὸς τά συνδικάτα. Ἡ ἀντίληψη πού διαμορφώνεται καί κυριαρχεῖ εἶναι ὅτι τό κόμμα πρέπει νά ἀγωνίζεται γιά τήν πολιτική ἐνώ τά συνδικάτα γιά τήν οἰκονομική μεταρρύθμιση. Ἀντίπαλοι τῶν συνδικάτων εἶναι οἱ κεφαλαιοῦχοι, τοὺς ὁποίους οἱ ἐργαζόμενοι ἐξαναγκάζουν σέ ὑποχώρηση μέ ἀπεργίες καί ἀγῶνες στά πλαίσια τοῦ ἐργοστασίου. Ἀντίπαλοι τοῦ κόμματος εἶναι οἱ πολιτικές ἀρχές, τίς ὁποῖες τό κόμμα μάχεται στή βουλή, στίς ἐκλογές καί μέ πολιτικές κινήσεις. Τά αἰτήματα τοῦ κόμματος δέ ἀντίθεση μέ τά αἰτήματα τῶν συνδικάτων ἀφοροῦν γενικώτερες μεταρρυθμίσεις πρὸς τό συμφέρον τοῦ συνόλου τῆς ἐργατικῆς τάξης. Γι' αὐτό καί τό κόμμα καί ὄχι τά συνδικάτα εἶναι ὁ κατ' ἐξοχήν ἐκπρόσωπος τῶν ἐργαζομένων.

Ἡ λενινιστική θεωρία ἀποτελεῖ συνέχεια αὐτοῦ τοῦ ρεύματος. Γιὰ τό Λένιν οἱ οἰκονομικοί ἀγῶνες ἀποτελοῦν τά σημεῖα ἀπό τὰ ὁποῖα ξεκινᾷ ὁ ταξικός ἀγώνας. Οἱ ἀγῶνες τοῦτοι δέν δημιουργοῦν ὅμως ταξική, μόνο συνδικαλιστική - οἰκονομική συνείδηση. Ἡ ταξική συνείδηση δημιουργεῖται μόνο μέ πολιτικούς ἀγῶνες, μέ τήν καθοδήγηση τῆς πολιτικῆς πρωτοπορείας τῆς ἐργατικῆς τάξης, τοῦ κόμματός της. Τοῦτο γιὰ τό κόμμα ἀποτελεῖται ἀπό συνειδητοποιημένα καί ἐκπαιδευμένα

Οἱ διαφοροποιήσεις μεταξύ τῶν ἀπόψεων πού βασίζονται
στή μαρξιστική ἀνάλυση τῆς κοινωνίας μποροῦν εὐκολά νά ἐρ-
μηνευθοῦν ὡς ἀποτέλεσμα ἀσαφοῦς τοποθέτησης τῶν ἰδρυτῶν τῆς
σοσιαλιστικῆς θεωρίας. Μιά τέτοια ἐρμηνεία εἶναι ὅμως λαθε-
μένη. Οἱ διαφοροποιήσεις ἀντικατοπτρίζουν τίς διαφορετικές
συνθήκες τοῦ ταξικοῦ ἀγώνα σέ κάθε χώρα καί ἐποχή. Δείχνουν
ὅτι θεωρητικό σχῆμα πού νά δίνει μία γιά πάντα σωστή ἀπάν-
τηση στά ἐρωτήματα πού ἀφοροῦν τῇ σχέσει συνδικαλισμοῦ καί
πολιτικῆς δέν ὑπάρχει. Ἡ ἀπάντηση ἐξαρτᾶται ἀπό τίς συν-
θήκες πού ἐπικρατοῦν στή δεδομένη ἱστορική περίοδο. **Γ**ια σύν-
τομη ματιᾶ, στίς λύσεις πού κρατοῦν τίς χώρες τοῦ "ὑπαρκτοῦ
σοσιαλισμοῦ" ἐπιβεβαιώνει τό συμπέρασμα αὐτό.

Σύμφωνα μέ τήν ἀντίληψη πού κρατεῖ στή Γιουγκοσλαβία
τά συνδικάτα ἔχουν λόγο ὑπαρξῆς μόνο στή μεταβατική περίο-
δο μέχρις ὅτου πραγματοποιηθεῖ ὀλοκληρωτικά ἡ σοσιαλιστική
αὐτοδιαχείριση. Στήν πλήρως αὐτοσχεδιαζόμενη κοινωνία οἱ ἐρ-
γάτες θά φροντίζουν οἱ ἴδιοι γιά τά συμφέροντά τους καί θά
ὑποκαταστήσουν τά συνδικάτα. Στή σημερινή μεταβατική περίο-
δο τά συνδικάτα, σύμφωνα μέ τούς γενικούς στόχους πού δια-
γράφει τό γιουγκοσλαβικό σύνταγμα καί τό καταστατικό τοῦ
συνδέσμου συνδικάτων, συμμετέχουν στήν πραγματοποίηση καί
ἀνάπτυξη τῶν σοσιαλιστικῶν σχέσεων αὐτοδιαχείρισης, φροντί-
ζουν γιά τή βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐργαζομένων,
συντελοῦν στόν προσδιορισμό τῶν εἰσοδημάτων κατᾶ ὁμάδες
ἐργαζομένων καί περιφέρειες, συμβάλλουν στόν ἀναπτυξιακό
σχεδιασμό τῆς οἰκονομίας καί τέλος προτείνουν στό κοινοβού-
λιο καί τήν κυβέρνηση ἀναγκαῖα μέτρα. Στά πλαίσια τῆς ἐπι-
χείρησης τό συνδικάτο δέν συμμετέχει στή λήψη τῶν ἐπιχειρη-

σιακῶν ἀποφάσεων. Ἐπεμβαίνει ὁμως στίς σχέσεις διοίκησης καί ἐργαζομένων γιά τήν ἐξομάλυνση ἀντιθέσεων καί γενικά ἐλέγχει τά ὄργανα τῆς διοίκησης τῆς ἐπιχειρήσεως μέ στόχονά ξεπερασθοῦν ὑφιστάμενες δυσκολίες στήν ἐφαρμογή καί λειτουργία τῆς αὐτοδιαχείρησης. Ἡ κρατοῦσα ἀποψη τονίζει γι' αὐτό ὅτι τά συνδικάτα δέν εἶναι ὀργανώσεις ἀγῶνα τῶν ἐργατῶν κατά τοῦ κράτους καί τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος ὅπως στόν καπιταλισμό. Εἶναι ὀργανώσεις γιά τήν πραγμάτωση καί τήν υποβοήθηση τῆς λειτουργίας τῆς αὐτοδιαχείρησης μέ ἐξειδικευμένα καθήκοντα ἐκπαίδευσης καί ἐλέγχου.

Ἡ συνδικαλιστική πρακτική δίνει μιᾶ διαφορετική εἰκόνα ἀπό τή θεωρία. Τά γιουκοσλαβικά συνδικάτα εἶναι ὄργανα τοῦ κόμματος καί τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ γιά τήν παρακολούθηση τῆς λειτουργίας τῆς ἐπιχειρήσεως, ὄργανα πού πρέπει νά φροντίζουν τήν ἐκπλήρωση τῶν οἰκονομικῶν στόχων καί τῆς πολιτικῆς τῆς κεντρικῆς καθοδήγησεως. Στά πλαίσια τῆς ἐπιχειρήσεως ὁροῦν συμβιβαστικά σέ περιπτώσεις ἐργατικῶν διαφορῶν. Μέλημά τους εἶναι νά τερματίσουν ἀπεργίες τό δυνατόν γρηγορώτερα γιά νά μήν ἀνασταλεῖ ἡ παραγωγή. Σπάνια ἀντιπαρατίθενται στήν πολιτική ἐξουσία. Τά συνδικάτα μάχονται τούς γραφειοκράτες, τούς τεχνοκράτες, τά μή ἐλεγχόμενα ἀπό τό κόμμα κέντρα ἐξουσίας. Ὅμως, ὅσοι κατά καιρούς βαφτίζονται ἐχθροί τῆς ἐργατικῆς τάξεως, εἶναι τόσο στενά συννυφασμένοι μέ τό κόμμα καί τήν ἴδια τήν ἡγεσία τῶν συνδικάτων ὥστε ἡ διαμάχη μαζί τους εἶναι λίγο ὡς πολύ *εἰμουνικί*. Τά συνδικάτα πού ὀφείλουν νά εἶναι αὐτόνομα ἀλλά δέν ἐπιτρέπεται ἐπικαλούμενα τήν αὐτονομία τους νά ἀπομονωθοῦν ἀπό τήν πρωτοπορεία τῆς ἐργατικῆς τάξεως, τό κόμμα, εἶναι γι'

αυτό και έλεγκτές και έλεγχόμενοι. Κινοῦνται ἔτσι σ' ἓνα φαῦλο κύκλο.

Ὅπως στή Γιουγκοσλαυῖα ἔτσι και στή Σοβιετική Ἐνωση ἡ ἐπίσημη ἄποψη δέχεται τή σχετική αὐτονομία τῶν συνδικάτων. Τά συνδικάτα εἶναι "μαζικές ὀργανώσεις διάφορες ἀπό τό κράτος πού δέν συνδέονται μέ κανένα κόμμα". Ὅμως στή Σοβιετική Ἐνωση ὁ τονισμός τῆς ἀνάγκης συμμόρφωσης τοῦ συνδικάτου πρὸς τίς ἀποφάσεις τῆς ἡγεσίας τῆς χώρας εἶναι πολύ πιό ἔντονος. Τά συνδικάτα εἶναι "βοηθητικά ὄργανα τοῦ προλεταριακοῦ κράτους". Τά συνδικάτα "κατευθύνουν τίς προσπάθειες τῶν ἐργαζομένων γιά τήν ἐπιτυχή ἐκπλήρωση τῶν σχεδίων" και ὑποβοηθοῦν τοὺς ἐργαζομένους νά σχεδιάσουν τή δράση τῆς ἐπιχείρησης και τήν δικιά τους ἀπασχόληση στήν ἐπιχείρηση ὥστε νά ἐπιτευχθοῦν οἱ στόχοι τῆς παραγωγῆς. Πρῶτο μέλημα τῶν συνδικάτων εἶναι λοιπόν ἡ πραγμάτωση τῆς κρατικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Τά προβλήματα τά σχετικά μέ τήν ἀμοιβή και τίς συνθηκὲς ἐργασίας εἶναι δευτερεύοντα σέ σχέση μέ τό σκοπὸ αὐτό. Ὅπως δείχνει ἡ ἐξέλιξη στήν Πολωνία μιά τέτοια πρακτική ἀποξενώνει τοὺς ἐργαζόμενους ἀπό τά συνδικάτα.

Ἡ ἐργατικὴ ἀναταραχὴ τοῦ 1956 στή Πολωνία ἔδωσε ζωὴ σέ πλῆθος ἀπό ἐργαστασιακά συμβούλια πού ὑποκατέστησαν τά ἐπίσημα συνδικάτα. Ἐνα κύμα αὐτοδιαχείρησης κατέκλυσε τή χώρα. Ὁ ἄνεμος διαμαρτυρίας προκάλεσε τήν παραίτηση τοῦ προέδρου τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου τῶν συνδικάτων και τήν ἀπομέτρηση πολλῶν μονίμων συνδικαλιστικῶν στελεχῶν. Τό αἷτημα γιά ἀναμόρφωση τῶν συνδικάτων ἦταν γενικό. Τά συνδικάτα ἔπρεπε, κατὰ τοὺς διαμαρτυρούμενους, νά εἶναι τελείως ἀνεξάρτητα, ἀφοσιωμένα ἀποκλειστικά στήν ὑπεράσπιση τῶν

έργατικῶν συμφερόντων καί ὄχι στήν ἐπίτευξη τῶν κυβερνητικῶν οἰκονομικῶν στόχων. Τά αἰτήματα ἔγιναν μερικά δεκτά, Τά ἐργατικά συμβούλια στίς ἐπιχειρήσεις ἀπέκτησαν ἐκτεταμένες ἀρμοδιότητες τόσο ὡς πρός τή διοίκηση τῶν ἐπιχειρήσεων ὅσο καί ὡς πρός τή βελτίωση τῶν συνθηκῶν διαβίωσης τῶν ἐργαζομένων. Ἡ νομοθεσία πρόβαλε ἐντονώτερα τήν ἀποστολή τῶν συνδικάτων νά ὑπερασπίζονται τά ἐργατικά αἰτήματα. Ἐσοχρόνια μετά ἡ ἀνανεωτική προσπάθεια εἶχε ἐκφυλισθεῖ. Ἡ κυβέρνηση ἀφαίρεσε ἀπό τά ἐργατικά συμβούλια τίς πρὸ σημαντικές ἐξουσίες τους καί ἀναγνώρισε πάλι τόν καθοδηγητικό ρόλο τῶν ἐκπροσώπων τοῦ κόμματος στά ἐργοστάσια καί στά συνδικάτα.

Τό τέλος τοῦ 1970 μετά ἀπό αὐξήσεις τιμῶν κατά 250% οἱ ἐργαζόμενοι στίς πόλεις τῆς Βαλτικῆς προκήρυξαν ἀπεργίες κατέλαβαν τίς ἐπιχειρήσεις καί διαδήλωσαν στούς δρόμους. Καί πάλι ἡ ἀναταραχή συνοδεύτηκε μέ προσπάθειες γιά τήν ἀναμόρφωση τοῦ συνδικαλισμοῦ. Τά παληά αἰτήματα γιά τήν αὐτονομία τῶν συνδικάτων προβλήθηκαν ξανά. Ἡ κυβέρνηση δημιούργησε ἐπιτροπές διαιτησίας ἀπό ἐκπροσώπους τῶν ἐργαζομένων καί τῆς διοίκησης τῶν ἐπιχειρήσεων γιά τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν στά πλαίσια τῆς ἐπιχείρησης, γιά ν'ἀκούγονται τά αἰτήματα πού δέν πρόβαλαν τά συνδικάτα. Οἱ προσπάθειες γιά μιᾶ νέα πολιτική ἀποτελεματώθηκαν ὁμως σύντομα. Ἐνα χρόνο κι' ὅλας μετά τό κόμμα ζήτησε τή συνεργασία τῶν συνδικάτων γιά ν'αὐξηθεῖ ἡ ἀπόδοση τῶν ἐργαζομένων καί νά ὑπάρξει πρὸ ἀυστηρῆ πειθαρχία στό χῶρο τῆς ἐργασίας. Οἱ ἐπιτροπές διαιτησίας περιῆλθαν σέ ἀφάνεια. Οἱ ὑποσχέσεις γιά ἀνεξάρτητά συνδικάτα ξεχάστηκαν.

Τῆ νέα κρίση προκάλεσαν τὸ καλοκαῖρι τοῦ 1980 ἡ ἔλλειψη ἀγαθῶν καὶ ἡ αὐξηση τῶν τιμῶν τοῦ κρέατος. Τὸ συνδικαλιστικὸ πρόβλημα βρέθηκε ὁμως ἀμέσως στὸ ἐπίκεντρο τῆς διαμάχης. Τὸ κείμενο τοῦ πρωτοκόλλου ποὺ ὑπογράφηκε ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἀπεργῶν καὶ τῆς πολωνικῆς κυβέρνησης στὶς 31 Αὐγούστου 1980 εἶναι εὐγλωττο. Τὸ πρωτόκολλο ἀναφέρει τὰ ἑξῆς σχετικά μὲ τὸ πρῶτο αἴτημα τῶν ἀπεργῶν "νά γίνουν δεκτὰ ἐλεύθερα συνδικάτα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ κόμμα καὶ τοὺς ἐργοδότες": "Ἡ δραστηριότητα τῶν συνδικάτων στὴ λαϊκὴ Δημοκρατία τῆς Πολωνίας δέν ἀνταποκρίθηκε στὶς ἐλπίδες τῶν ἐργαζομένων. Θεωρεῖται σκόπιμο νά δημιουργηθοῦν νέα συνδικάτα αὐτοδιαχειριζόμενα, τὰ ὁποῖα θά ἀποτελοῦν γνήσια ἐκπροσώπηση τῶν ἐργαζομένων.....Τὰ νέα συνδικάτα θά ἐξασφαλίσουν στοὺς ἐργαζόμενους τὰ ἀπαραίτητα μέσα ἐλέγχου, ἔκφρασης καὶ ὑπεράσπισης τῶν συμφερόντων τους. Ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ δηλώνει ὅτι ἡ κυβέρνηση θά ἐγγυηθεῖ τὴν ἀνεξαρτησία καὶ τὴν αὐτοδιαχείρηση τῶν νέων συνδικάτων, τόσο ὡς πρὸς τὶς ὀργανωτικὲς δομές τους ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴ λειτουργία τους. Ἡ κυβέρνηση θά τοὺς ἐξασφαλίσει τὴ δυνατότητα νά ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους τῆς ὑπεράσπισης τῶν συμφερόντων τῶν ἐργαζομένων ὥστε νά ικανοποιηθοῦν οἱ ὑλικές, κοινωνικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀνάγκες τῶν ἐργατῶν.... Οἱ ἀπεργιακὲς ἐπιτροπές θά ἔχουν τὴ δυνατότητα νά μετατραποῦν σὲ θεσμό, ὁ ὁποῖος θά ἐκπροσωπεῖ τοὺς ἐργαζόμενους σὲ ἐπίπεδο ἐπιχείρησης.....Τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας θά κατοχυρωθεῖ".

Τὸ κείμενο τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ὅτι ἡ ὑποστηριζόμενη ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἀποψη ταυτότητα ἀπόψεων καὶ στόχων τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας καὶ τῆς προλεταριακῆς βάσης τερματίσθηκε

προσώπων τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων καί τάξεων, τήν ἀνάγκη τοῦ
πλουραλισμοῦ στά πλαίσια τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας.

Τό παράδειγμα τῶν χωρῶν τοῦ "ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ" ἐ-
πεβεβαιώνει ὅτι ἡ σοσιαλιστική θεωρία δέν δίνει ἔτοιμες λύ-
σεις γιά τό ρόλο τῶν συνδικάτων στόν κοινωνικό μετασχηματι-
σμό. Πολύ πρὸ σημαντικό ἀπό τήν ἀναζήτηση λύσεων σέ κείμενα,
πού ἔχουν δογματοποιηθεῖ, εἶναι νά ἀποκτήσουμε ἐπίγνωση γιά
τά δοσεῖνα πού καθορίζουν σέ κάθε χώρα τόν ἀγῶνα τοῦ ἐργα-
τικοῦ κινήματος.